

Türk Hukukunda Gümrük Vergilerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları Bakımından Avrupa Birliği ile Entegrasyon Hakkında Değerlendirme

Ece SÜLÜNGÜR¹, Lamiha ÖZTÜRK²

Özet

Gümrük Birliği Anlaşması, Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında Ankara Anlaşması kapsamında entegrasyon sürecinin bir parçasıdır. Gümrük uyuşmazlıkları, gümrük idaresi ile yükümlüler arasında mevzuatta düzenlenen konular üzerine meydana gelen çatışmalardır. Bu bağlamda, gümrük vergileri Avrupa Birliği ile uyum kanunu olarak nitelendirilen 4458 Sayılı Gümrük Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu çalışmada; gümrük vergilerin-

den kaynaklanan anlaşmazlıklarda başvurulması gereken uyuşmazlık yollarına değinilecek olunup, Avrupa Birliği Gümrük Kodu olarak bilinen, Topluluk Gümrük Kodu (CCC) kapsamında değerlendirilen ve 4458 Sayılı Kanun'unda da düzenlenen geri verme ve kaldırma kavramları irdelenip, değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Gümrük Hukuku, Gümrük Birliği, Uyuşmazlık*

Giriş

Mütekabiliyet esasına dayanan Bölgesel Ticaret Anlaşmaları karşılıklı ülkeler arasındaki dış ticaretin gelişmesini kolaylaştırmayı ve önündeki engelleri azaltmayı amaçlamaktadır (Altundal ve Somuncu, 2016). Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), Gümrük Birliği, Dünya Gümrük Örgütü,

Dünya Ticaret Odası ve Milletlerarası Ticaret Odası dış ticarete yasal çerçeveyi çizerek yön vermektedir (Kızıler, 2022). Gümrük Birliği, üye ülkeler arasında tarife ve vergi bariyerlerinin kaldırılmasını, ticaretin serbestleştirilmesini ve üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonun sağlanmasını amaçlar.

¹ Ankara Barosu, Stajyer Av, Türkiye, eceslngr@gmail.com (ORCID: 0000-0002-5907-8430)

² İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi/ Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, Ankara Medipol Üniversitesi, Türkiye, lamiha.ozturk@ankaramedipol.edu.tr, (ORCID: 0000-0001-9724-5060.)

Ancak, gümrük birliği kapsamında yaşanabilecek uyuşmazlıklar, üye ülkeler arasındaki ticaret hacminin büyüklüğü, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve politik farklılıklar gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Gümrük uyuşmazlıkları kapsamında taraflar idari veya yargısal çözüm yollarını tercih edebilmektedir.

İdari Çözüm Yolları

Vergiler birçok farklı şekilde, sınıflandırılmaktadırlar. Buna örnek olarak başlıca, ekonomik kaynağına ve matrahına göre alınan vergiler gösterilebilir (Terzi, 2019). Bu bakımdan dış ticarete konu vergilerin, diğer bir adıyla gümrük vergilerinin ülkelerin bütçe gelirleri içerisinde önemli bir payı olmakla birlikte, dış ticaretin ülke ekonomisinin refahı açısından düzenlenmesi veya hazineye gelir sağlamak gibi amaçlarla uzun yıllardır uygulanmaktadır (Gültekin ve Agun, 2018).

Vergilendirme sürecinde asıl önemli olan ilgili kanunlarda öngörülen tutarın ödenmesi olup, bu bakımdan da tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil işlemlerinin de yasal çerçeveler kapsamında gerçekleşmesi gerekmektedir (Yumuk, 2020; Öncel, Kumrulu ve Çağan, 2017; Çağan, 1980; Kumrulu, 1979). Gümrük işlemlerinde hızlı, yalın ve yeknesaklaştırılmış bir prosedür ile gerçekleşmesi talep edilmektedir. Ancak zaman zaman hatalı eylemlerden kaynaklı olarak anlaşmazlıkların ortaya çıktığı görülmektedir (Üyümez ve Gültekin, 2016).

Gümrük Kanunu, verginin kanuna aykırı tahsil edilip edilmemesi

bakımından bir uyuşmazlık çıkması halinde, bu uyuşmazlığın öncelikli olarak idari aşamada çözülmesi gerektiği kanaatini getirmiştir.

İdari uyuşmazlıkların çözüm yolları arasında itiraz, ceza indirimi, uzlaşma, düzeltme, geri verme ve kaldırma gibi seçenekler karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen idari uyuşmazlıkların çözümüne ek olarak üst makama başvuru da idari çözüm yollarından birini oluşturmaktadır (Terzi, 2019). Bu bağlamda, gümrük idarelerinde tahsil ve tahakkuk edilen gümrük vergilerinin yükümlü tarafından alınması iki farklı uygulama olan, geri verme ve kaldırma Gümrük Kanunu'nda düzenlenen idari çözüm yollarıdır. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu uyum kanunu niteliği taşımaktadır, bu sebepten kaynaklı olarak da bu doğrultuda Avrupa Birliği Gümrük Kodunda yer almakta olan düzenlemelere paralel hükümler düzenlenmiştir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nde çeşitli ve dağınık olarak değerlendirilen gümrük kuralları 2913/92 Sayılı Konsey Tüzüğü (Topluluk Gümrük Kodu, Community Custom Code) ile düzenlenmiştir. Tüzüğün 235 ila 240. Maddelerinde geri verme ve kaldırma nedenlerine yer verilmiş olup, 4458 Sayılı Kanun bakımından da esas oluşturmuştur. Öte yandan kaldırılan 952/2013 sayılı Avrupa Birliği Gümrük Kodunda da geri verme ve kaldırma sebepleri hakkında düzenlemeye yer verilmiştir (Yumuk, 2020). Gümrük Kanununun da m. 211 ve 214'te yazılı sebeplerden kaynaklı olarak bazı ihracat işlemleri ile ithalat işlemleri tahakkuk ettirmemesi veya tahsil edilmemesi gerektiği hallerde, geri verme ve kaldırılma çözüm yolu olar-

ak öngörülmüştür (Gök, 2021). Öyle ki çözüm yolu olarak kullanılan geri verme ve kaldırma başvurusunun zorunlu bir başvuru yolu olduğu kabul edilmektedir¹(Yumuk, 2020).

Gümrük Kanunu m. 210 geri verme ve kaldırma konusunda tanımlayıcı bir madde niteliğine sahip olup, geri vermeyi “ödenmiş olan gümrük vergilerinin tamamen veya kısmen geri ödenmesi”; kaldırma ise “henüz ödenmemiş olan gümrük vergisinin tamamen ya da kısmen alınmamasına karar verilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Gök, 2021; Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2018; Oktar 2016; Nural, 2015; Beck, Bendix ve Huchatz, 2012; Gültekin, 2008). Bu bağlamda geri verme, genel vergi hukukundaki iadeye, kaldırma ise terkin veya vazgeçmeye benzetilmektedir (Gök, 2021, Selen, 2020; Ercan, 2019; Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2018; Öner, 2017; Oktar, 2017; Karakoç, 2014; Kaya, 2011; Saygılıoğlu ve Gerçek, 2007; Tuncer, 2003; Çelik, 1999). Geri verme ve kaldırma bu bağlamda, idari bir itiraz yolu olarak belirlenmiş olup, konusunu, tahsil edilmemesi gereken vergilerin gümrük idarelerince tahsil edilmesi oluşturmaktadır (Meral, 2022). 4458 Sayılı Gümrük Kanunu’nun 211. Maddesince geri verme ve kaldırmanın hangi hallerde yapılması gerektiği hakkında genel bir kural getirilmiş olup, özel bir koşula değinilmemiştir. Topluluk Gümrük Kodu 220. Maddenin 2. Fıkrasına aykırı tahsil edilen vergilerinde geri

verileceği ve aykırı tahakkuk edilmiş olan vergilerin ise kaldırılacağı kural olarak belirlenmiştir (Yumuk, 2020). Bu bakımdan 4458 Sayılı kanun idareye AB gümrük kodundan farklı olarak daha geniş yorumlama imkânı sağlamaktadır.

Sonuç

Bu yazıda temel açıklamalarla, AB ile Türkiye arasında ki gümrük birliğine değinilmiş olup, gümrük vergilerinde uyuşmazlık çözüm yolu olarak adlandırılan ve idari itiraz yollarından olan ve AB Gümrük Kodunda düzenlenmekte olan ve 4458 sayılı Kanuna da bu bağlamda esas teşkil eden geri verme ve kaldırma kavramlarına temel anlamda değinilmiş olup ilgili mevzuatlardaki düzenlemelere yer verilerek paralellikler üzerinde durulmuş olup, değerlendirme yapılmıştır.

¹ D.7.D. 05.03.2019 tarih ve E:2016/6342; K:2019/980 sayılı kararı. D.7.D. 4.6.2009 tarih ve E: 2007/4427; K: 2009/2752 sayılı kararı.

Referanslar

ALTUNDAL, V. & SOMUNCU, K. (2016). *Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı Sorunu . Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* , 2 (2) ,119-149.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kkujebir/issue/33326/370948>

BECK, M., BENDIX, K., HUCHATZ, W. (2012). *Lehrbuch Abgabenrecht für Zölle und Verbrauchsteuern*, (nwb Ausbildung), Herne.

ÇELİK, B. (1999). *Dış Ticaretten Alınan Vergilerden Gümrük Vergisi Hukuku*, (İmaj Yayıncılık), Ankara, (Gümrük).
ERCAN, T. (2019). *Gümrük Hukuku*, (Ekin Yayınevi), Bursa, (Gümrük)
KUMRULU, A. G. (1979).

Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 36(1).
ÇAĞAN, N. (1980).

Demokratik sosyal hukuk devletinde vergilendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 37(1), 129-151.
GÖK. Ö. (2021).

Gümrük Hukuku'nda-Bir İdarî Başvuru Yolu Olarak-Geri Verme ve Kaldırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(1), 461-515.

GÜLTEKİN, R. ve AGUN, B. H. (2018), *Türkiye'de Genel Bütçe Geliri Olarak Gümrük Vergilerinin Gelişimi*, Bulgaristan: International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series.

GÜLTEKİN, R. (2008). *Türkiye'de Dış Ticaretten Alınan Vergiler ve Eş Mali Yükümlülükler*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.
KARAKOÇ, Y., (2014).

Genel Vergi Hukuku, 7. Bası, (Yetkin Yayınları), Ankara, (Genel Vergi).
KAYA, S. (2011).

"Gümrükte Vergi Planlaması", (Mali Çözüm Dergisi, S. 105, Mayıs-Haziran 2011, s. 109-126).
KIZILIR, N. (2022).

Dış ticaret ve gümrük anlaşmazlıkları: Cezalar ve çözüm yollarının yapısal eşitlik modeli ile analizi.

Yayınlanmamış doktora tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NURAL, A. (2015). 4458 Sayılı Gümrük Kanunu -Açıklamalı-, [Yeni Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği İktisadi İşletmesi Yayın No: 2 (33)], Ankara.

MERAL, M. (2022). *Gümrük Vergilerinde Geri Verme Kararlarının Tüketiciciye Etkisi*. PROCEEDINGS E-BOOK, 592.
OKTAR, S. A. (2016).

Türk Vergi Sistemi, (Türkmen Kitabevi), İstanbul (Türk Vergi Sistemi).
OKTAR, S. A. (2017).

Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve

Güncelleştirilmiş 12. Baskı, (Türkmen Kitabevi), İstanbul, (Vergi Hukuku).

ÖNER, E. (2017). *Vergi Hukuku*, 8. Baskı, (Seçkin Yayıncılık), Ankara, (Vergi Hukuku).
ÖNCEL, M., KUMRULU, A., & ÇAĞAN, N. (2017).

Vergi Hukuku, Gözden geçirilmiş Değişiklikler İşlenmiş 26. Baskı, Turhan Kitabevi.
SAYGILIOĞLU, N., GERÇEK A. (2007).

Dış Ticaret ve Gümrük Kurallar, İşlemler ve Vergileme, (Yaklaşım Yayıncılık), Ankara.
SELEN, U. (2020).

Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi, Güncellenmiş 10. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa.

ŞENYÜZ, D. YÜCE, M., GERÇEK, A. (2018). *Türk Vergi Sistemi*, 15. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa (Türk Vergi Sistemi).
ŞENYÜZ, D., YÜCE, M., GERÇEK, A. (2018).

Vergi Hukuku (Genel Hükümler), 9. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa, (Vergi Hukuku).

TERZİ, G. (2019). *Gümrük Vergileri Anlaşmazlıklarında Çözüm Yollarının Vergi Usul Kanunu Hükümleriyle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 5(15), 32-43.

TUNCER, S. (2003). *Vergi Hukuku ve Uygulaması Cilt-I*, (Yaklaşım Yayınları), Ankara, (Vergi I).

ÜYÜMEZ, E. M. ve GÜLTEKİN, R. (2016), *Gümrük Denetimi: Türkiye Uygulamalarının Analizi*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:14, 2016/ Mart, s. 343-365.

YUMUK, H. (2020). *Gümrük Kanunu'na Aykırı Olarak Tahakkuk Ettirilen Veya Tahsil Edilen Gümrük Vergilerinin Kaldırılması Veya Geri Verilmesi*. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0 (16), 537-576.
DOI: 10.18771/mdergi.848475